

De Heraut

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1861 (Staatsblad N°. 174.)

Zondag 30 Januari 1910. N°. 1674.

De bladzijde wordt geregeerd des Vrijdags aan de gezondeerde versonden.
Inzake van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Dinsdag vóór namiddag te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.50, voor elke regel meer f —.30.
Aanvragen en vermelding van lijdgevee f —.12 per regel.

Pro Rege.

DERDE REEKS. (Vierde gedeelte).

Christus Koningschap en de Maatschappij.

XVIII.

DE CHRISTELIJKE SCHOOL.

En gij vaders, verwekt uwe kinderen niet tot toorn, maar voedt ze op in de leering en vermaning des Heeren.
Ef. 6 : 4.

Het tweede middel dat strekken moet om Christus' Koningschap in het midden der Maatschappij te vestigen en te handhaven, is de School. De opvoeding der kinderen wordt gedragen door drie factoren, ten eerste door huiselijke opvoeding, ten tweede door kerkelijke leering en ten derde door maatschappelijke vorming. De eerste factor behoort tot het Gezinsleven, de tweede tot het domein der Kerk, en alleen de derde staat op het erf der Maatschappij. Uit dien hoofde komt alleen de derde hier ter sprake. Dat de school een verschijnsel in het leven der Maatschappij is, zag men eertijds veelal niet in. Deels maakte zich de Overheid van haar meester, deels ook de Kerk, en het zelfstandig karakter won de school wel reeds in vroeger eeuwen voor de Universiteit, en ten deele ook voor groote kostscholen, met name in Engeland, maar het besef dat ook de gewone volksschool op eigen wortel behoort te staan, alleen in vrijheid bloeien kan, en bovenal alleen als factor van het maatschappelijk leven kan uitgroeien tot wat ze zijn moet, is eerst in de vorige eeuw in breeder kring doorgedrongen. Nog lang niet overal wordt dit ingezien. In Frankrijk zoowel als in Duitsland is de Volksschool nog schier geheel in handen van de Overheid of de Kerk, en zelfs tenonzen zijn er nog altoos niet weinigen, die liefst naar het oude standpunt terugkeeren. Alleen aan het exceptionele feit, dat hier te lande 50 jaren lang de schoolstrijd met zulk een scherpte gevoerd is, danken we het helder licht, dat allengs in de schoolquaestie gewonnen werd. Hierbij echter zij aanstonds opgemerkt, dat de schoolstrijd tenonzen nooit zoo grooten omkeer in de bestaande orde van zaken zou hebben teweeg gebracht, indien de strijd uitsluitend om de vrije school ware gevoerd. Vrijheidszin in het afgetrokken zou nooit bezield hebben tot het brengen van zóó groote cijfers als hier te brengen waren. Zonder vrees voor tegenpraak mag dan ook gezegd, dat het niet de vrije school was die dienst deed voor de propaganda van de Christelijke opvoeding, maar dat veelmeer omgekeerd het behoefte aan Christelijke opvoeding was, die de school tenonzen heeft vrijgemaakt. En op dit feit nu rust onze stelling, dat de school in het midden der Maatschappij een der machtigste factoren is, waardoor onze Koning zijn Koninklijke heerschappij in de Maatschappij vestigt en over de Maatschappij handhaaft; en zulks dan vooral, zoo de Kerk in plichtschetracting te kort schiet.

Hieruit verklaart het zich dan ook, dat de strijd tusschen den geest der wereld en den geest van onzen Koning allengs zoo meer geheel van het kerkelijk terrein naar het sociaal gebied is overgebracht. Op kerkelijk terrein staan de twee tooneelende richtingen, op eigen wijs belichaamd, tegen elkander over. Laten we de Roomsche kerk en de kleine genootschappen er buiten, dan tegenwoordig de Nederlandsch Hervormde Kerk nog altoos de richting die vroeger niet onduidelijk als die van het doorzinken werd aangediend, terwijl in de Gereformeerde kerk het beginsel zegevierde, dat elke kerk allereerst instrument van de Koninklijke heerschappij van den Christus behoort te zijn. Niet alsof er ook in de Nederlandsch Hervormde kerk niet tal van trouwe getuigen der waarheid waren opgestaan, en alsof niet tal van gemeenten in beginsel op het herstel van Christus' Koningschap in zijn kerk aanstuurden, maar deze betere elementen konden nog niet doordringen tot hervorming van het kerkelijk leven in conformiteit aan Gods heilig Woord. Sinds 1815 is het de gang van zaken in de Maatschappij, die den vorm van het kerkelijk leven hier beheerscht, inplaats dat de Kerk van Christus schijnt op de Maatschappij kon terugwerken. Het is en blijft zooals het Synodaal bestuur dezer Kerk het in 1886 uitdrukte: Wat gist in de Maatschappij, moet agisten in de Kerk. Aldus is het valsche grondbeginsel dat in de bestuursvormen van deze Kerk zich belichaamt vindt, en eerst als dit valsche grondbeginsel met heldere bewustheid zal zijn prijsgegeven, zal ook zij het echte, evangelische karakter van de Kerk van Christus herwinnen. Dit echte karakter

der Kerk van Christus toch bestaat hierin, dat niet de Kerk in het kielzog van de Maatschappij vaart, maar omgekeerd reagerend met den Geest van Christus op den geest der Maatschappij inwerkt, daardoor schijnend optreedt, en al wat in leven en in sterven het eigendom van den Christus geweest is of zijn wil, afsondert van wat in de Schrift als „de wereld" met een eigen stempel geteekend wordt. De gebrekkigheid van dezen toestand belet niet, dat de discipelen en discipelen van den Christus zich met ijver opmaken, om kennis van het Evangelie te verspreiden, philanthropisch den ellendigen te hulp te komen, en het verlorene te zoeken, maar dit alles geschiedt in hoofzaak op de manier, waarop ook het Leger des Heils werkt, en de eigenlijke kerkelijke factor blijft in gebreke zich een eigen positie af te bakenen. Doch juist doordat deze beide richtingen zich thans in twee groepen van Kerken hebben voortgezet, hield de strijd tusschen deze beide richtingen op, of verloor althans zijn scherpte; en alleen de uitkomst zal kunnen toonen, hoever elk van deze beide richtingen het in het dienen van Christus' Koningschap brengt.

Juist dit echter bracht het gevolg met zich, dat de principiele strijd die op kerkelijk terrein niet verder kon, op schoolgebied werd doorgezet. Wat op kerkelijk terrein er toe leidde, om bij het grootste deel van ons volk den maatschappijken en den kerkelijken stroom ineen te doen vloeien, noopte te meer op schoolgebied beide stroomden scherp af te bakenen, en uit elkander te houden. Feitelijk strekte dan ook onze gansche schoolstrijd tot niet anders, dan om de principiele tegenstelling tusschen het Koninkrijk Gods en het maatschappelijk leven, die in de grootste onzer Kerken niet tot haar recht kon komen, op schoolgebied zóó te laten doorwerken, dat hier de scheiding en afsondering voldeed. De Schoolwet van 1857, gelijk ze tot op 1890 werd uitgevoerd, bedoelde feitelijk de maatschappelijke eenheid over de scheiding, die het Evangelie beoogt, te doen zegevieren, terwijl omgekeerd de School met den Bijbel er op gericht was, om te midden van het maatschappelijk leven zulk een opvoeding der jeugd, voorzoo veel het Christelijk element betrof, te organiseren, als aan den geest van het Evangelie de heerschappij over den geest der Maatschappij verskerde. De Staatsschool neemt de Maatschappij als een ongedeelde geheel, vraagt welke geest den boventoon voert, en stelt de heerschappij van dien geest der Maatschappij als wet en regel voor de gehele volksjeugd. Vandaar haar neutraal karakter. In dit neutraal karakter eerde men dan aanvankelijk nog zeker Christendom boven geloofsverdeelheid, en drong men aan op aankweeking van Christelijke en Maatschappelijke deugden. Niet lang echter, of de Humaniteitsidee verdroog zelfs dit schrale positief-Christelijk element, en ten slotte week zelfs de Humaniteitsidee terug voor puur Rationalisme en Socialisme. En dit nu kan niet anders, zoolang de Maatschappij, als geheel genomen, den toon moet aangeven. Dit toch is het eigenaardige van onzen toestand, dat zoo er moet worden aangewerkt door burgers die veel, die weinig en die niets belijden, de regel altoos moet worden ontleend aan hen, die van alle belijdenis afzagen. Christendom boven geloofsverdeelheid of Humaniteit zonder meeningverschil, komt altoos ten slotte neer op het tot regel stellen van het minimum van belijdenis of overtuiging.

De Nederlandsche Herv. Kerk staat niet daarom zoo zwak, omdat ze geen uitnemende predikers, geen ijverige tolken der waarheid, geen offervaardige leden en geen bezielde getuigen van het Evangelie bezit, maar omdat ze tot onder hare predikers loochenaars van 's Heeren Godheid, bestrijders van de Verzoening door het bloed des Kruises, rationalisten, materialisten en socialistten telt. Ze is gebonden, ze kan zich niet vrijmaken, ze kan het Evangelie niet als regel handhaven, en niet zij stelt der Maatschappij, maar het gehele complex van de Maatschappij stelt haar de wet. Juist dit zelfde nu bedoelt ook de Staatsschool met haar ongerecht monopolie. De eenheid ging voor haar boven alles, en deze eenheid, die ze boven alles poogde te handhaven, was niet de eenheid onder het merk van het Evangelie, maar de eenheid gelijk de Maatschappij die in gedurig wisselenden vorm te aanschouwen gaf. Het was en bleef het opdringen van de eenheid der Maatschappij, eerst aan de Kerk, toen aan de School; en daar nu het Evangelie, krachtens zijn aard en oorsprong, niet de eenheid gelijk die in de wereld bestaat, maar de eenheid in den Heere Jezus Christus bedoelt, kan het niet anders, of de minnaars van het Evangelie

van onzen Heere Jezus Christus, die zijn Koningschap niet alleen in de Kerk maar ook in de School achten te moeten eischen, en handhaven, konden niet volstaan met het doorzetten van den kerkelijken strijd, maar moesten uit beginsel ook op schoolgebied voor de scheiding tusschen het Christelijk en het niet-Christelijk element opkomen. Gelukkig gevolg waarvan was, dat de belijders van den Heere Jezus Christus, die op kerkelijk gebied van elkaar afraakten, op schoolgebied elkaar terugvonden, om met vereende kracht voor het goed recht der Christelijke School op te komen. Dat zich hier en daar op schoolgebied nog de naderwerking van den vroegeren kerkelijken strijd doet gevoelen, kan niet genoeg betreurd worden; maar over het algemeen mogen we er ons toch in verblijden, dat de samenwerking op schoolgebied nog steeds stand hield, en dat wie ook hier splitsing beoogt, de conscientie der goedgezinden tegen zich heeft. De tegenstelling tusschen de onzijdige Openbare School en de vrije Christelijke School is daardoor zoo in het oog springend geworden, dat niet ten onrechte nog onlangs van de Ministerstafel de profetie werd uitgesproken, dat de Vrije School de toekomst had, en de Openbare School ten slotte slechts een aanvullend karakter zou dragen.

Met het oog hierop vooral is het van zoo overwegend belang, dat het Maatschappelijk karakter van de school helder worde ingezien. Gelijk op allerlei wijs is aangevoerd, ontstaat de Maatschappij daardoor, dat de leden van een gezin, die met leden van een ander gezin gemeenschappelijke belangen hebben, zich, buiten het gezinsleven, ter bevordering van dit gemeenschappelijk doel vereenigen, zich met elkaar in aanraking stellen, en samen maatregelen beramen, om wat hen samen aangaat, in het leven te roepen. Welnu, juist uit deze behoefte is het dat de School geboren wordt. Een Koning zendt zijn prins niet naar de school, maar voert ze zelf in zijn paleis op, en dit kan de Koning doen, omdat hem alle middelen ten dienste staan, die in zijn eigen paleis, in elk opzicht, aan de eischen der opvoeding kunnen voldoen. Enkele zeer rijpe ouders doen dit evenzoo. Maar dit zijn en blijven uitzonderingen, en het overgrote deel der ouders zijn zoo in eigen intellectuele ontwikkeling als in geldelijke middelen veel te veel beperkt, dan dat ze in staat en bij machte zouden zijn, om thuis hun kinderen de opvoeding te doen geven die ze behoeven. Hieruit nu werd met noodzakelijkheid de behoefte geboren, dat meerdere ouders zich vereenigden, om als nu samen te doen, wat elk voor zich niet doen kon, en hierdoor ontstond de School. Dienvolgens is de School een zuiver maatschappelijke schepping. Honderd ouders, die samen aan een driehonderd kinderen een goede opvoeding moeten geven, huren saam of bouwen saam een schoollokaal, en stellen saam onderwijzers aan. Zoo komt uit het gezinsleven de School op, omdat het gezinsleven zelf niet volstaat voor het doel, en het is de samenvoeging en samenwerking van de ouders uit die vele gezinnen, die nu nog op maatschappelijk terrein de Vrije School deed geboren worden. Waren nu alle ouders genoeg bemiddeld, om in de kosten van zulk een school te voorzien, zoo had de Overheid er buiten kunnen blijven. Dit echter was niet het geval. Veel meer waren verreweg de meesten hiervoor te onbemiddeld. Vandaar, dat de Overheid hier te hulp moest komen, om wat te kort schoot aan te vullen, en dit te meer, daar de Overheid er belang bij heeft, dat het onderwijs onder het volk op het peil van het buitenland blijve, en alsoo hoogere eischen moet stellen, dan de respectieve ouders, die willen samenwerken, zelve stellen zouden.

Deze helpende bemoeiing der Overheid mag intusschen het primordiaal recht van vader en moeder op hun kinderen niet teniet doen. Kinderen zijn levende haren. De opvoeding der kinderen mag niet alleen met het oog op hun optreden in de Maatschappij, noch ook als waren ze enkel alleen „kinderen des volks" beschouwd worden. De kinderen van Christenouders althans zijn ook gedoopt, bij dien Doop is een belofte voor hen gedaan, en die Doop met de bij dien Doop gedane belofte, spreekt uit, dat die kinderen ook een eeuwige bestemming hebben, en dus ook met het oog op die eeuwige bestemming, vorming en opvoeding moeten ontvangen. Zelve zijn die kinderen in de schooljaren nog te jong, om hiervoor eigener beweging op te komen. Vandaar dat ze geestelijk aan hun ouders gebonden en verbonden zijn, en dat op die ouders de verantwoordelijkheid rust, om zorg te dragen, dat vooral in de kinderjaren, waarin het kind voor indrukken zoo ontvankelijk is, die indrukken zóó zijn, dat ze aan de hoogere roeping en

bestemming van het kind kunnen beantwoorden. Geeft nu, gelijk oudtijds, en gelijk nog in sommige andere landen, de Overheid een school, die naar de overtuiging der ouders, aan hun kinderen, wat dit alles betreft, geeft wat ze behoeven, dan kan de Overheid als zaakwaarnemster de school voor het volk inrichten, en kunnen de ouders erin berusten, dat de Overheid hun taak overneemt. Zoodra dit echter blijkt niet, of niet langer, het geval te zijn, en in de conscientie der ouders de overtuiging post vat, dat de school, door de Overheid geopend, niet geeft wat hun kinderen om Gods wil, en volgens de Doopsbelofte, van nood hebben, dan leeft op hetzelfde oogenblik de plicht der ouders op, om in de gebleken leemte zelve te voorzien. Daartoe zullen ze dan van zelf samenwerking zoeken niet met alle ouders, maar uitsluitend met zoodanige ouders, die, uit gelijke Christelijke overtuiging, dezelfde behoefte aan Christelijk onderwijs gevoelen als zij. Ze hebben dan te schillen en te kiezen. Af te wijzen elke samenwerking met hen die de Doopsbelofte niet aflegden of niet achten, en daarentegen naar samenwerking te streven met zoodanige ouders, die zich op gelijke wijze als zij door de Doopsbelofte gebonden weten. Ze blijven daarmee geheel op maatschappelijk terrein, maar ze houden rekening met de gedeeldheid die in de Maatschappij op het gebied van de geestelijke overtuigingen bestaat. Niet zij verdeelen de natie, niet zij scheuren de Maatschappij, maar ze vinden de natie gedeeld, ze vinden in de Maatschappij overtuiging tegen overtuiging overstaan. Met dit bestaande feit, dat niemand ontkennen kan, rekenen ze. Ze handelen dienovereenkomstig. En zoo komt het onontwikkeld feit tot stand, dat allerlei soort scholen naast elkaar komen te staan, en dat onder deze scholen de Christelijke school een eigen plaats inneemt.

Dat dit pogen leiden kan tot het optreden van meer dan één soort Christelijke school, spreekt van zelf. Protestant en Roomsche Katholieken staan ten deze niet op hetzelfde standpunt. Zelfs volgt uit het dusver bepleite beginsel, dat naast de Christelijke school, in Protestantsche en Roomsche school gesplitst, ook andere vrije scholen kunnen optreden. Scholen voor joodsche kinderen, scholen voor moderne kinderen, en zelfs scholen voor kinderen van geheel ongeboortige ouders. Wat men voor zich zelf begeert, moet men ook aan anderen gunnen, en zal eens de Vrije school triomfeeren over heel de linie, dan spreekt het vanzelf, dat ze in veelvormige gestalte zal verrijzen. Maar steeds zullen onder alle deze soorten van vrije scholen de Christelijke scholen een eigen standpunt innemen. Zij zullen een praktisch antwoord geven op de roepstem van den Christus: Laat de kinderen tot mij komen, want hunner is het koninkrijk der hemelen. De band reeds in de kindertijd en doop tusschen het kind en Koning Jezus gelegd, en waaraan in de huiselijke opvoeding wordt voortgevoerd, zal dan in de Christelijke school nader bevestigd worden. Het kind op de Christelijke school leert zich beschouwen en gevoelen als een onderdaan van Koning Jezus. Eerbied voor het woord en het bevel van Koning Jezus wordt het kind ingeprent. Het leert in Christus zijn hoogsten wetgever eerbiedigen. Het weet dat aan dezen zijn Koning gegeven is alle macht in hemel en op aarde. En het weet ook, dat deze zijn Koning eens zijn Rechter zal zijn, en dat het alleen door zijn genade eens in de eeuwige heerlijkheid zal ingaan. Het zal niet methodistisch alleen een Heiland en Redder in Jezus begroeten, maar ook verstaan, dat Jezus zijn Koning is die hem regeert, over hem heerscht, zijn lot in zijn hand heeft, en voor alle dingen gehoorzaamheid van hem eischt. Daarom zal 't niet alleen in de waarheid van het Evangelie worden opgevoerd, maar tevens zijn opvoeding en opleiding ontvangen voor het burgerlijk en maatschappelijk leven, en dit niet in dien zin en geest, alsof deze opvoeding voor het burgerlijk en maatschappelijk leven naast zijn geestelijke opleiding kwam te staan, maar zóó, dat ook die maatschappelijke opleiding geheel van den geest van Christus doordrongen is. Zijn school zal niet zijn een gewone burgerlijke school met als surplus zeker godsdienstonderwijs, maar beide de geestelijke en de burgerlijke opvoeding zullen één geheel vormen, en ook in het maatschappelijke zal, wie er werd opgeleid, zich aan den geest en aan het woord van het Evangelie gebonden weten. Aan onzen Koning is gegeven alle macht, niet alleen in den hemel, maar ook op aarde, en ook de Maatschappij moet voor wat de belijdenis van Koning Jezus aangaat, een Christelijke Maatschappij zijn. Het Koningschap van Jezus gaat over

de zielen, maar ook over de aardse Maatschappij.

Juist daardoor nu is de Christelijke school thans, naast de Kerk, het tweede groote orgaan waarvan onze Koning zich bedient, om zijn koninklijke heerschappij ook in het midden van de Maatschappij te vestigen. De onjuiste en oppervlakkige opvatting, alsof Christus alleen onze Heiland en Redder, en niet tevens onze Koning en Rechter ware, wordt juist door de Christelijke school geheel teruggedrongen, en de ware opvatting van het onderdaanschap van Christus komt hiervoor in de plaats. Met name dank zij de goede vruchten van de Christelijke school stelt reeds thans niet meer de geest der Maatschappij aan de Maatschappij de wet, maar vertoont zich op elk gebied van het maatschappelijk leven het onderscheid en de tegenstelling tusschen de onderdanen van Christus en hen die volhardden in hun dierst geroep: Wij willen niet dat deze Koning over ons zij. De geest van Christus en de geest der wereld komen ook op maatschappelijk gebied steeds meer tegenover elkander te staan. Twee stroomingen ook in het maatschappelijk leven tekenen zich steeds duidelijker af, iets waarin voor de Maatschappij zelve geen geringe winste ligt. Hoe meer toch het Koningschap van Christus ook in de Maatschappij tot zijn recht komt, hoe hooger dit maatschappelijk leven zich verheft. Richtingen en overtuigingen, die vaak onbewust het maatschappelijk leven ondermijnden en ten gronde brachten, vinden nu tegenstand en verzet, en balsam wordt aan de wonden van dit leven toegediend. Niet wij zijn het dan ook, die de Christelijke school in het leven riepen, niet aan ons komt daarvan de eere toe. Veelmeer is het onze Koning die zelf den gang van het leven ook in ons land aldus bestuurd en geleid heeft, dat hij zelf zich de Christelijke school tot orgaan voor zijn koninklijke heerschappij schiep.

„Strafbaar door het heilige vuur."

Doch ik zeg u: zoo wie ten onrechte op zijn broeder toornig is, die zal strafbaar zijn door het gericht; en wie tot zijn broeder zegt: Rákta, die zal strafbaar zijn door den grooten raad; maar wie zegt: Gij dwaas, die zal strafbaar zijn door het heilige vuur.
Matth. 5 : 22.

Hard was onze Heere Jezus herhaaldelijk in den toorn van zijn woord, en wie ons het beeld van Jezus eeniglijk in zachte en lieflijke tinten tekenen wil, kent hem niet. Te zeggen dat het iemand beter ware, dat een molensleier om zijn hals gebonden en hij in de diepte der zee geworpen wierde; public op de markt personen van aanzien als adellijke broeders toe te spreken; en zoo ook te betuigen dat wie zijn broeder een dwaas scheldt, de straf van het heilige vuur beleeft, is noch zacht, noch lieflijk, maar veelmeer hard en niets sparend. Liefde spreekt in dit alles zeer zeker, want het doel van dit harde aantasten is, wakker te schudden, te doen breken met de ronde, en te redden voor eeuwig. Doch juist met het oog op dit doel kon Jezus' woord vaak niet lieflijk noch zacht, maar moest het hard en hart-wetend zijn. Juist in het zachte en lieflijke ontbrekt zoo vaak de echte liefde. Het spreekwoord van den rachten gemeenester is zoo jammerlijk waar.

In die stellige betuiging van Jezus, dat wie zijn broeder een dwaas scheldt, strafbaar zal zijn door het heilige vuur, treft die hardheid van Jezus' woord daarom te meer, omdat dit harde woord juist strekt van de liefde onder de broeders hoog en heilig te houden. Wie Jezus toebehoort, mochten onder elkander niet twisten, noch aan tijd en wrevel toegeven. Jezus heeft het in zijn hoogerpriesterlijk gebed, eer hij naar Golgotha ging, zoo vurig afgesmeekt, dat de zijnen één zijn mochten, gelijk hij zelf met den Vader één was. Al zijn verlost en zonden in hem, in zijn mystiek lichaam zijn ingelijfd, en daarom voldeed Jezus zelf de pijn die dit mystieke lichaam doortrok, als broeders onder elkander aan wrevel of tijd toegeven. Vandaar dat Jezus reeds in zijn eerste groote rede na zijn optreden in Galilea, dit boze kwaad tekeer gaat, het over en weer elkaar liefhebben aan zijn volgelingen ten wet en regel stelt, en tot zelfs met de straf van het heilige vuur bedreigt, wie zich vermet of verstout, om dien grondregel te breken.

Dat men toorn op zijn broeder kan gewenst wezen, ja het toornen op den broeder kan zelfs plicht zijn, mits u toorn zich nooit tegen hem, maar altoos uitsluitend tegen het kwaad keert, waarin hij verviel. Anders zijt ge ten onrechte op hem toornig, en reeds die onge-rechte toorn, ook al breekt die niet in bitterheid uit, stelt u volgens Jezus' woord schuldig. Maar veel erger nog wordt het, als ge in bitterheid een tijdje toorn tegen hem over u lippen laat komen, en hem voor een Rákta, d. i. voor een niksutken, uitscheldt. Maar gaat ge

Rookhuizen uit
L. Monsonides
heer Joh. T. de
atten f 18.50 en
heer J. M. de
door den heer
Rouven f 2.50,
8; door Ds. W.
uit Oostwedde
Pekela f 9. uit
f 1, samen f 34;
weer f 8.50; door
lden f 4.50, u t
uit Zijldijk f 11,
f 61; door Ds.
Zwolle f 207.50;
f 285.50; door
ich f 1, uit Mirns
damedirum f 4,
10; door den heer
f 11; door den
raijl f 3.50, uit
50, samen f 20.
eol. faculteit):
Jfslstein f 4.68;
7.13; te Kampen
te Oldemarkt
enwijk A f 4.85;
follenhove A f 4;
allenhove f 5; te
rtaluis f 23.213).

ut:
den heer J. W.
5; door den heer
rd f 1; door den
f 2; door den
rmelo f 0.50, uit
14.50; door den
amstede f 14.50;
Rouven f 20,
3; door Ds. W.
uit Ter Apel
J. de Jong uit
9, samen f 11.
den heer H. S.
13; van Ds. H.
f 6.

Amstel gevonden

RIJZEN.

enningmeester.

22.

kerrij:

BAKELA.